

LA SIDA COM A FENOMEN INFORMATIU

MILAGROS PÉREZ OLIVA*

La SIDA ha esdevingut el *boom* informatiu més significatiu del periodisme dels darrers anys si es té en compte la quantitat de recursos i espai informatiu que se li destina. El tractament informatiu dispensat pels grans mitjans de comunicació de masses a aquest tema és paradigmàtic i la seva anàlisi posa de manifest una contradicció essencial en els *mitjans de comunicació*, la d'ésser concebuts a la vegada com a servei públic i com a empresa lucrativa, una empresa el producte de la qual és, a més, un bé cada vegada més preuat socialment: la informació.

Les característiques mateixes de la síndrome d'immunodeficiència adquirida la fan especialment idònia per alimentar un *boom* informatiu creixent durant molt de temps. Qüestions com l'origen desconegut del virus o la incertesa sobre la futura expansió de la malaltia, el fet que es transmeti per via sexual o per la drogaddicció i la certesa que, una vegada contreta, té un desenllaç fatal la converteixen en un fenomen sociològic amb gran capacitat d'impacte. Són, a més, característiques que provoquen una gran inquietud social. Els mitjans de comunicació de masses aprofiten i alimenten aquesta inquietud i amb això generen una enorme bola de neu que encara continua creixent, tot i que a un ritme menys accelerat que en els darrers anys.

Tots els indicis apunten que en els propers anys persistirà l'interès informatiu per la SIDA perquè la incertesa perdura i encara són més les incògnites que les certeses, malgrat que ha acaparat un esforç investigador sense precedents. Mentre no s'obtingui un tractament efectiu o una vacuna eficaç, la SIDA serà centre d'atenció informativa, a menys que la seva expansió resti estancada i la investigació derivi cap a escenaris científics dispersos, de manera que s'arribi a un punt de saturació, com va passar amb el càncer, i la SIDA donaria pas a un nou *boom* informatiu.

* Milagros Pérez Oliva és periodista especialitzada en temes sanitaris.

La dinàmica informativa

L'anàlisi del tractament informatiu rebut per la SIDA revela, amb major claredat que altres temes informatius, la dinàmica on es troben immersos els grans mitjans de comunicació de masses. Aquest és un procés que tot just acaba de començar i que assolirà la seva màxima expressió quan els satèl·lits de comunicació facin possible la universalització total de la imatge i el so.

Aquesta dinàmica informativa és conseqüència de l'extraordinari desenvolupament que ha experimentat en els darrers anys la tecnologia de la comunicació. Gràcies a la seva capacitat tecnològica, els grans mitjans de comunicació de masses, que actuen com un conjunt de disciplinada interrelació, són cada vegada més universals i el camp informatiu que cobreixen és també universal. Això explica, per exemple, que la SIDA es convertís, des d'un punt de vista informatiu, en el problema de salut més important a Europa quan encara els països més afectats comptaven els malalts de la SIDA a penes per centenars.

Encara que el territori informatiu que han de cobrir els mitjans de comunicació és universal, l'espai informatiu disponible continua essent absolutament limitat. Això ha convertit les pàgines dels diaris o l'espai televisiu en un bé molt escàs, i per això competeixen cada vegada més notícies i successos. Les limitacions del suport físic obliguen a efectuar una selecció, els criteris de la qual vindran determinats per la doble competència en què es veuen immersos els mitjans de comunicació de masses: la competència interna de les notícies pel propi espai informatiu i la competència externa amb els altres mitjans per acaparar quotes de mercat cada vegada més grans.

En aquest context, la lluita per l'espai es dirigeix, a la pràctica, mitjançant una rigurosa selecció en què s'imposaran aquells temes que tinguin una capacitat més gran d'impacte o una gran espectacularitat general. I, per les característiques abans esmentades, la SIDA és un fenomen social de característiques especialment idònies per superar el llistó de l'espectacularitat i l'impacte cada vegada més alt. La SIDA fou, des del primer moment, un tema-impacte claríssim. Això explica l'interès inicial que els mitjans de comunicació social li varen dispensar i la seva immediata magnificació.

Les fonts

Però la magnificació de la SIDA com a fenomen informatiu té una altra causa, a més de la seva idoneïtat i de la dinàmica interna dels grans mitjans de comunicació de masses: l'actitud de les fonts informatives. La font informativa és crucial en el món de la informació, i en aquest cas no menys que en altres temes.

El primer que destaca en el cas de la SIDA és que la informació procedeix pràcticament d'una sola font, la comunitat científica. Es tracta, a més, d'una informació unidireccional. La font té tot el poder d'informació, sense possibilitat de cap rèplica o de retorn, al menys fins ara. Aquesta unidireccionalitat esdevé uniformitat gràcies al colonialisme cultural i informatiu que pateix la major part del món respecte dels Estats Units, les cadenes informatives dels quals garanteixen la difusió instantània i universal de tots els missatges que transmeten. L'exemple més evident és la polèmica sobre el descobriment del virus de la SIDA atribuït al nord-americà Robert Gallo per haver estat les autoritats sanitàries d'aquell país les que varen prendre la iniciativa informativa.

Al mateix temps, però, el fet que la comunitat científica hagi estat pràcticament l'única font informativa ha salvat la SIDA de ser víctima del sensacionalisme més ferotge, per el qual tenia inicialment excel·lents condicions. S'ha fet sensacionalisme amb la SIDA, però

ha estat un sensacionalisme feble i centrat quasi sempre en els mitjans amb voluntat sensacionalista. Els mitjans de vocació no sensacionalista han donat a vegades visions espectaculars o alarmistes, però no han fet sensacionalisme en general, llevat de casos aïllats. I el contingut de les informacions sobre la SIDA són cada vegada, en conjunt, més correctes, malgrat la dificultat del tema. En general, els grans mitjans de comunicació de masses han tractat la SIDA amb molt més rigor que altres temes de la mateixa dimensió, per exemple la drogaddicció, i això és així perquè la font informativa és més qualificada i a més està socialment molt prestigiada.

Però el fenomen de la SIDA ha revelat que els mitjans de comunicació s'han servit de la SIDA no menys que la comunitat científica s'ha servit d'ells. Els científics que investiguen la SIDA estan especialment interessats que la seva problemàtica tingui la més extensa difusió, perquè de la més gran o de la més petita sensibilització de l'opinió pública dependrà la més gran o més petita assignació de recursos a la seva investigació. És conegut de tots que la investigació sobre la SIDA se centra, precisament, en un dels camps de la medicina amb les més grans expectatives d'avenç i de major transcendència.

De manera que a l'interès dels mitjans de comunicació de masses per la SIDA s'hi ha afegit l'interès de les fonts informatives mateixes que, per primera vegada en la seva història, han prescindit dels canals habituals de transmissió del coneixement científic per servir-se dels grans mitjans de comunicació de masses, amb les servituds que això implica i sense adonar-se que en el pecat tindrien la penitència de què ara es planyen.